

Podborský, Vladimír

[Gedl, Marek. Schylek kultury lužyckiej w południowo-zachodniej Polsce]

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. E, Řada archeologicko-klasická. 1986, vol. 35, iss. E31, pp. 189-190

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/109736>

Access Date: 01. 12. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

doucnu jistě pokusí. Grafická úroveň kresebných tabulek je vzorná. Nelze si než přát, aby svazek, vročený sice letopočtem 1983, ale objevený se se zpožděním (zvláště beme-li v úvahu faktické ukončení práce v roce 1978), byl záhy následován stejně kvalitní syntézou slovenské slezské a platěnické kultury.

Vladimír Podborský

Marek Gedl, *Schylek kultury lużyckiej w południowo-zachodniej Polsce*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego DCCXLIV, Prace archeologiczne, Zeszyt 37, Warszawa-Kraków 1985, 88 str., 16 obr. (vč. mapek) v textu, 12 tabulek.

K sérii monografických prací profesora Archeologického Institutu Jagielloňské Univerzity v Krakově M. Gedla, věnovaných lužické kultuře, jejichž počet je již dnes úctyhodný, přibývá nový spis; jeho tématem je velmi závažná otázka konce lužické kultury v polském Slezsku, otázka, která byla před léty řešena také u nás (J. Nekvasil) a která má vskutku historický význam.

Ve vstupní kapitole resumuje autor vývoj slezské větve lužické kultury (v povodí horní a střední Odry) v HC: tehdy se tato oblast dostává — díky intenzivním halštatským vlivům z jihu — do popředí všech skupin lužické kultury v Polsce (centrum halštatské malované keramiky, vzrůst populační křivky); jen ze středního Slezska je evidováno na 500 lokalit stupně HC. Ve východní a severní části Horního Slezska se v rámci hornoslezsko-malopolské skupiny objevují kostrové pohřby v kamenném obložení. Prosazuje se také výraznější sociální diferenciace (bohaté komorové hroby). K nápadné změně dochází pak ve stupni HD, kdy lze pozorovat značný pokles osídlení, místy až vylidnění země; to bylo zřejmě zapříčiněno skýtskými útoky, jimiž byla zničena levobřežní část Slezska od Moravské brány až po Dolní Lužici (zánik lužických hradů datovaný skýtskými milíciemi). Nový impuls v životě kraje přináší brzy nato příchod skupin lidu pomorské kultury do severních částí Slezska a později i průnik Keltů do jižních částí Středního a Horního Slezska.

Na známém pohřebišti lužického lidu v Kietří (voj. Opole) se podařilo M. Gedlovi v letech 1969—1980 prokopat skupinu 60 zárových hrobů, datovaných spolehlivě do koncové fáze lužické kultury. Spolu s dřívějšími nálezy (Malerzowice Małe aj.) tak bylo možno vypracovat zánikovou fázi této kultury v jižní části Horního Slezska.

Druhá kapitola knížky přináší analýzu mobiliáře pozdně lužických hrobů z Kietře (popisy hrobů a jejich inventáře jsou předloženy v závěrečné IV. kapitole). Jde většinou o mělké (orbou často silně narušené) popelnicové hroby, výjimečně se vyskytnou i pohřby bez popelnice; v hrobě se zpravidla nalézá jen urna (soudkovitá nádoba, ojedinele i váza či hrnek) pokrytá mísou. Keramických přídavků je velmi málo, objeví se však milodary kovové. Kremační zbytky (antropologicky zpracované skupinou specialistů JU v Krakově) reprezentují zpravidla vždy jednu osobou v jedné urně. V pozdně lužickém keramickém inventáři (v ruce robené nádoby) se zřídka objeví i laténský na kruhu točený exemplář, příp. latenoidní tuhový střep, což souvisí s přítomností laténských hrobů v těsné blízkosti pozdně lužické skupiny hrobů a přispívá k datování konce pohřebiště. Z nálezového inventáře jsou dále velmi důležité spony (celkem 6 ks): nejčastější jsou spony s masívním lučikem a ohnutou, plochým terčem zakončenou patkou, dále je tu dvojbubínková spona, exemplář kowalowického typu a spona samostřílová. Kovové předměty jsou jinak reprezentovány jehlicemi, jehlou, náramky, pásovou záponou, kroužky, kopím, železnými noži a dalšími drobnými zlomky. Z pohřebiště pochází ještě hliněný přelien a bronzové a skleněné perličky. Skupinu pozdně lužických hrobů M. Gedl datuje do HD₇-LB včetně a potvrzuje, že mezi tou částí nekropole, kde se pohřbívalo ještě na počátku stupně HD a publikovanou skupinou je přeryv. V LB₁ okupovali Glubčicko Keltové, kteří v bezprostředním kontaktu s pojednávanou skupinou hrobů založili vlastní nekropoli; pohřbívání na lužickém hřbitově však tím ještě neskončilo.

Ve třetí kapitole podává autor historický pohled na osídlení Slezska na přelomu halštatu a latěnu. I přes znatelný pokles lužické populace lze z HD (zvl. z jeho starší fáze) uvést přes 100 lokalit. Je však pravděpodobné, že nástup výrobního stylu HD se ve Slezsku oproti Podunají opozdil a že začíná teprve na úrovni podunajské fáze

HD₂. V té době dochází ve Slezsku k rozvoji bronzové i železné metalurgie (srov. výzkumy v Grzybianach, Wicinie aj.), k oslabení vztahů ke střednímu Podunají a naopak k oživení kontaktů se západohalštatským světem. V kulturní sféře se dospívá k výrazným změnám: na pohřebištích se prosazují výhradně chudé popelníkové hroby, zanikají specializované hrnčířské dílny HC (malovaná keramika), nádoby však zachovávají staré výrobní tradice.

Přerušení vývoje dlouhodobých lužických pohřebišt na počátku HD v jižní části Horního a Středního Slezska (oderské levobřeží) patrně souvisí se skýtskými nájezdy; lužické lidstvo tu bylo zřejmě skutečně silně decimováno, ale jeho zbytky přežily až na sám konec HD, kdy se v archeologických pramenech hlásí výrazně zvláště v jižní části Horního Slezska; zde se dožívají příchodu Keltů v LB₁. Také v pravobřežní části Středního a Horního Slezska lze pozorovat na počátku HD značný neklid: vedl k ukládání zvýšeného počtu kovových depotů, což bylo asi zapříčiněno jednak již posuny vlastního lužického lidu, jednak příchodem lidu pomořské kultury, který ještě v průběhu HD ovládl terény severní části Dolního a Středního Slezska; později, již v době laténské, se posunul až do okolí Wrocław. Přežití lužické populace bylo za této situace možné jen v jižní a východní části Horního Slezska. Výsledky výzkumů na pohřebištích v Kietři ukazují, že potomci lužického obyvatelstva zde žili po odeznění skýtských nájezdů ještě na počátku latěnu. Po příchodu Keltů žijí obě etnické skupiny nějakou dobu vedle sebe a užívají stejné pohřebiště, zachovávaje vlastní ritus. Záhy však dochází k latenizaci lužického lidu, který nicméně dlouho zachovává vlastní pohřební obyčej, aby na počátku 3. stol. zcela podlehl keltské asimilaci. Podobný proces prodělali nositelé pomořské kultury, kteří před tím dospěli až k jihu Středního Slezska.

Studie znalce dějin lužického lidu ve Slezsku M. Gedla je sice rozsahem nevelká, ale svým významem rozsah daleko přesahuje. Její hodnota spočívá jak v publikaci dosud největšího prozkoumaného pozdně lužického pohřebiště, tak zejména v historickém zhodnocení pramenů a v reálné formulaci osudů lužického lidu na prahu rané historické epochy. Pro studium konce lužického osídlení na našem území se Gedlova knížka nepochybně stane prací modelovou.

Vladimír Podborský

Jan Chochorowski, *Die Vekerzug-Kultur. Charakteristik der Funde*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego DCCXXIV, Prace archeologiczne, Zeszyt 36, Warszawa—Kraków 1985, 162 str., 55 obr. (z toho 1 barevná fototabulka) a 6 mapek v textu.

Monografie mladého pilného člena Archeologického Institutu Jagielloňské Univerzity v Krakově J. Chochorowského signalizuje nástup nové generace badatelů — skýtologů ve střední Evropě, generace, která je schopna nejen plně absorbovat žeh poznání svých předchůdců (M. Párducz, J. Harmatta, M. Dušek aj.), ale pojmout problematiku z historického i geografického nadhledu tak, jak se o to kdysi pokoušel J. Böhm a nověji Zb. Bukowski. Autor zpracoval jednu z klíčových oblastí skýtské, resp. skýtoidní kultury ve střední Evropě: oblast Velké uherské nížiny, pro jejíž památky zvolil označení vekerzugská kultura (podle známého pohřebiště v Szentcs-Vekerzug). Toto označení, ač ne nové, ale prací Chochorowského jaksi sankcionované, lze uvítat a lze si přát, aby se skutečně obecně ujalo a nahradilo jiné etnizující pojmy, které jsou v současné situaci nevhodné, ba někdy až matoucí.

Ze všech středoevropských skýtoidních skupin (západopodolská, kuřtanovická, al-földská a sedmihradská) má vekerzugská nejvýraznější archeologický projev a patrně i nejkvalitnější pramennou základnu. Z hlediska čs. pravěku není bez významu, že jsou do ní integrovány také četné památky z jižního Slovenska (celkem 49 lokalit, srov. seznam nalezišť na str. 159—160); přitom vychází jasně najevo, že mezi areálem vekerzugské a kuřtanovické kultury (ta zasáhla východní Slovensko) je neosídlené území. Mezi vekerzugskou a kuřtanovickou kulturou tedy není přímé spojení.

Autor rozdělil práci do 3 hlavních kapitol: I. obsahuje úvodní a obecné oddíly, II. předkládá analýzu archeologických pramenů a III. — nejdůležitější — shrnuje všeobecné poznatky o tématu z hlediska chronologického, systematického a etnického.